

עיבור השנה בזמן הסנהדרין

רוי עמנואל הופמן

תקציר

השנים המעוברות בלוח המחושב שלנו נקבעות לפי סדר פשוט שידוע מתקופת בבל. אומנם בזמן שקיים סנהדרין מוכרת, ההחלטה להוסיף חודש נוסף לשנה בלוח העברי נקבעת לפי שלושה סימנים: התקופה, בשילות השעורה והתפתחות פירות האילן. בנוסף ייתכן שיקולים אחרים.

Abstract

The leap years in our calculated calendar follow a simple pattern known since Babylonian times. However, in the time of a recognized Sanhedrin, the decision whether to add a month to make a leap year in the Jewish calendar is comprised of three main considerations: the equinox, ripeness of barley and development of fruit on trees. In addition, there are some further considerations that may apply.

הקדמה

בזמן הזה אנחנו נוהגים לוח לפי חשבון וכך נהוג זה 1600 שנה מאז שהסנהדרין הפסיקה לתפקד. מקור מצוות קביעת הלוח הוא בפסוק "החדש הזה לכם ראש חודשים ראשון הוא לכם לחודשי השנה" (שמות י"ב: ב'). מצווה זו נקראה קידוש החודש אך גם כוללת עיבור השנה על ידי הוספת חודש כדי שפסח יחול באביב מפני שכתוב "שמור את-חודש האביב ועשית פסח לה' אלוקיך כי בחודש האביב הוציאך ה' אלוקיך ממצרים לילה" (דברים ט"ז: א'). בזמן הסנהדרין קבעו את החודשים לפי ראיית הירח אבל עיבור השנים היה מורכב יותר. כאן נדון בסימנים (קריטריונים) שבם

הסנהדרין קבעה את עיבור השנה בציפיה שבעתיד לבוא לכשתקום סנהדרין מוכרת לכל עם ישראל שתעבר את השנים באופן דומה.

הלוח העברי מורכב מחודשים לפי זמן היקף הירח סביב הארץ ושנים לפי זמן היקף הארץ סביב השמש. ברם, מספר חודשי הירח בשנה שמשית אינו מספר שלם והוא 12.37. מתגברים על הבעיה בהוספת חודש כל שנתיים או שלוש או ליתר דיוק לפי הלוח המחושב שבע פעמים במחזור של 19 שנה. לולא החודש הנוסף הלוח העברי לא היה תואם את שנת השמש וחג הפסח היה נופל פעם בחורף, פעם בסתיו ופעם בקיץ. זה מה שקורה עם הלוח המוסלמי וחגיהם עושים סבוב בכל השנה במשך 33 שנה. התהליך המנהלי לקבלת ההחלטה האם לעבר את החודש מפורט בתלמוד (סנהדרין י"א:), ראש השנה ז'.) ובמשנה תורה של הרמב"ם (הלק"ח ד': ט', י'). כאן נעסוק בסימנים ששימשו את בית הדין הממונה על ידי הסנהדרין לקבוע את עיבור השנה.

קבוצות הסימנים

עיבור השנה מסובך ביחס לקידוש החודש. יש שלושה סימנים עיקריים לעיבור השנה: התקופה, האביב ופירות האילן (הלק"ח ד': ב'; סנהדרין י"א). לעומת סימן אחד (הופעת הירח) לקידוש החודש. בנוסף קבעו קריטריונים נוספים שניתנים לקחת בחשבון כאשר קיימת צורך ציבורי גדול: הדרכים, הגשרים, תנורי פסחים, גלויות ישראל שבדרך, רעבון ושביעית (הלק"ח ד': ה, ט"ז; סנהדרין י"ב). בנוסף יש סימנים נוספים שמשמשים במ כתמיכה להחלטות גבוליות.

הסימנים העיקריים

התקופה

התקופה חייבת להיות לפני פסח ליל ט"ו ניסן (ראש השנה כ"א). משום שכתוב "שמור את חודש האביב" (דברים ט"ז).

תקופת ניסן מוגדרת כנקודה של זמן שבו השמש עוברת מדרום קו המשווה השמימי לצפון. החישוב הפשוט מדויק ל-13 דקות למשך מאות שנים מהיום והוא מספיק מדויק כדי לקבוע אם יש צורך לעבר כדי שהתקופה לא תחול אחרי קציר העומר. מתחילים מהתקופה שהייתה ב-20 מרץ 2000 בשעה 07:35 UTC ומוסיפים עבור כל שנה את השנה הממוצעת של 365 יום 5 שעות 48 דקות ו-45 שניות. בעזרת חישוב יותר מורכב, ניתן להגיע לדיוק של שתי דקות למשך אלפי שנים.

בכל זאת, לא תמיד אפשר לחזות אם תקופת ניסן תהיה לפני או אחרי תחילת פסח בט"ו בגלל אי הודאות לגבי קידוש החודש. אם התקופה נופלת בט"ו ניסן אחר אדר בן 29 יום היא תיפול ב-י"ד ניסן אחרי אדר בן 30 יום. כאשר מקדשים את החודש לפי הראייה, בשליש המקרים ראיית הירח גבולית. ראות ירח גבולית תלויה בכמות האובך באוויר, שהיא גורם אטמוספרי אקראי, ולא ניתן לחזות אותו מספיק מראש. פעם אחת ב-30 שנה סימן התקופה תלוי בקביעת החודש שתלוי בגורמים אטמוספריים אקראיים. לכן, פעם במאה שנה, לא ניתן לחזות אם תקופת ניסן תהיה לפני או אחרי קציר העומר. אולם הגמרא מביאה שיש עניין לעבר את חודש אדר כדי לא לעבר את השנה במקרה כזה (סנהדרין יג:). תוספות (ר"ה כ"א. ד"ה כי) שם מסבירים שאין מעברים במקרה הזה אם יש סיבה אחרת לא לעבר את השנה כמו צורך ציבורי גדול כמו שאין מספיק אוכל ורוצים לאכול חדש.

האביב (בשילות השעורה)

קצירת העומר נעשתה כדי שיהיה ראוי להקרבה בט"ז ניסן, השעורה צריכה להיות בשלה מספיק, דהיינו במצב 'אביב'. בליל ט"ז ניסן היו יוצאים לשדה לקצור שעורה להקרבת העומר. למחרת הקריבו את העומר שהיה האות לעם ישראל להתיר אכילת חדש, כלומר התבואה החדשה של שנה זו שהייתה אסורה עד אז. המילה 'אביב' מתייחסת להתחלת בשלות התבואה. המילה 'אביב' מתייחסת לשעורה ולא חיטה משלוש סיבות: האחת משום שהשעורה מתבשלת ראשונה. השעורה בשילה עד זמן הפסח ואילו החיטה אמורה להיות בשילה רק עד חג שבועות.¹ השניה – משום שמקריבים שעורה בעומר. השלישית – שעורה דורשת פחות גשם (80 מ"מ) מחיטה

(200 מ"מ) ולכן השעורה גדילה גם בשנת בצורת. עדות לכך שהשעורה גדלה בשנת בצורת נמצאת במסכת שקלים (י"ג עמוד ב) ושם מסופר שבשנת בצורת כשהיה קושי למצוא שעורה בקשו מפתחיה והוא תמיד מצא משום שהוא ידע איפה לחפש. השעורה המדובר בתורה כוללת שעורה מתורבתת של שתיים, ארבע ושש שורות וכן שעורת בר של שתי שורות הנקרא שיבולת שועל בלשון המשנה.² השעורה חייבת לגדול בעצמו ללא השקיה משום שקיים חשש שלא ישקו את השדה (המכונה בית השלחין בגמרא) כמו שצריך והשעורה תהייה באיכות גרועה ולא ראויה להקרבה.

השעורה גדלה בכמויות קטנות החל מכמות הגשם השנתית של 80 מ"מ אבל נחשב כמסחרית רק מעבר ל-200 מ"מ לשנה. מאידך גיסא, השעורה גדלה גם כשיורדת כמות של 900 מ"מ גשם. לכן תמיד ניתן למצוא שעורה עבור הקרבת העומר אפילו בשנת בצורת.

קיימים כמה זנים של שעורה מתוכם שלושה היו מצויים בארץ בזמן התורה ועד היום: דו-טורית מתורבתת (*hordeum distichum*) שעורת בר (*hordeum spontaneum*), ארבע-טורית (*hordeum tetrastichum*), וששה-טורית (*hordeum vulgare*). השעורה שנוכרת בתורה כוללת את כל הזנים³ ולכן כל הזנים כשרים לסימן האביב ואילו במשנה השעורה הדו-טורית נקראת בשם שיבולת שועל.³ השעורה הדו-טורית הלא מתורבתת מניחה גרעינים קטנים וקלים יותר לפיזור ביחס לזנים האחרים. לכן היא המצוי כאשר שעורה גדלה ללא התערבות בני אדם. למרות זאת כל הזנים היו ידועים בזמן התורה ולכן כולם כשרים לסימן האביב.

הסימן של האביב הוא שצריך להיות מספיק שעורה במקום אחד בארץ יהודה כדי להקריב את העומר בטי"ז ניסן. יש עדות לכך שבעבר הקראים במצרים ובסוריה עיברו את השנה לפי בשילות השעורה בארצם⁴ ואילו לקראים שגרו צפונה יותר כמו בטורקיה ובאוקראינה לא היה סימן לכן נהגו לעבר את השנה לפי החשבון של הלוח העברי הרבני או המתינו לדיווחים מהארץ.^{5,6} עד לפני כעשר שנים הקראים בארץ עיברו את שנותיהם לפי החשבון של הלוח העברי. אמנם הם מאמינים שיש לעבר את השנה לפי קריטריון ה'אביב' (בשילות השעורה) בלבד. לכן, בשנת תשמ"ט הם החלו לחקור את

הנושא ויוצאים מדי שנה בחיפושים נרחבים אחרי השעורה ובדרך אספו נתונים רבים.^{7,8} בתחילה למדו איך לחפש את ראשית השעורה והגיעו לתוצאות אמינות החל משנת תשנ"ט.

עד לשנת תשס"ה שנות הקראים תאמו את שנות הלוח העברי. שנת תשס"ה היא השמינית של המחזור של 19 שנה וראש חודש ניסן יוצא המאוחר ביותר במחזור ביחס לשנה השמשית. לכן אפילו ללא קשר לקראים נשאלת השאלה בשנת תשנ"ז בכותרת למאמר "האם עיברנו את שנתנו לשווא?"⁹ התשובה היום היא שעלינו לקיים את הלוח העברי כמות שהוא עד שתקום סנהדרין מוכרת שתורה אחרת. הקראים מצאו בשנת תשס"ה שעורה בשילה לקראת סוף אדר א' והכריזו על אדר ב' שלנו להיות ניסן שלהם. דבר זה גרם לבלבול גדול בקרב הקראים. כמחצית מהקראים קבלו את ההחלטה ואילו הקראים האחרים המשיכו לקיים את הלוח לפי הלוח העברי הרגיל. בשילוב עם מחלוקות נוספות אצל הקראים בנושא קידוש החודש יצא שבשנת תשס"ו הגיעו קראים לבתי כנסת שלהם להתפלל תפילת יום כיפור בחמישה ימים שונים (לפי הלוח שלנו י' וי"א אלול וי', י"א וי"ב תשרי).

יש הבדלים קטנים בין סימן השעורה של הקראים וסימן השעורה לפי ההלכה התלמודית. לפי הקראים שעורה מכל הארץ כשרה לסמן את האביב ואילו לפי התלמוד משתמשים אך ורק בשעורה הצומחת מיהודה, הגליל ועבר הירדן. לגבי הבשילות ההבדל אינו משמעותי.

ניתן לחלק את גידול השעורה לכמה שלבים (השמות שהקראים נתנו לשלבים רשומים בסוגריים):

1. צמחייה (דשא): השעורה נראית כדשא ירוק וגבוה (תרשים 1) לפני הופעת השיבולת בתחילת גידולה בדצמבר וינואר ומתפתחת עד סוף פברואר או תחילת מרץ.

תרשים 1: שעורה בתחילת שלב הצמיחה: שני התמונות בצד ימין הם של תחילת הצמיחה והתמונות בצד שמאל הן של סוף שלב הצמיחה.

2. צמיחת השעורה ממשיכה ובתחילת מרץ ניתן להבחין בתחילת פיתוח השיבולת (תרשים 2) אך עדיין הגרעינים נסתרים. ניתן לפתוח את הקליפה ולחשוף את השיבולת המתפתחת בפנים אם גרעינים שעדיין ריקים (תרשים 2 בצד שמאל).

תרשים 2: שעורה בשלב שיבולת

3. הפרחה (כותנה) : הגרעינים מלאים מה שדומה לצמר גפן (תרשים 3).

תרשים 3 : שעורה בשלב הפרחה

4. הבשלת מים (מים) : הגרעינים מתחילים להופיע אך נוזל יוצא כאשר סוחטים אותם (תרשים 4).

תרשים 4 : שעורה בשלב הבשלת מים

5. הבשלת חלב (תולעת): כאשר לסוחטים את הגרעינים יוצאים שני חלקים לבנים הנראים כתולעים (תרשים 5). שלב זה קורה כשבוע וחצי לפני שלב ה'אביב'.

תרשים 5: שיבולת וגרעיני שעורת בשלב הבשלת חלב

6. בצק רך (בצק רך): כאשר סוחטים את הגרעינים יוצא חומר לבן ורך (תרשים 6). שלב זה כחצי שבוע לפני ה'אביב'. בשלב זה מתחיל צבע השיבולת להשתנות. לכן ייתכן שניתן להבחין בבשילות מרחוק.

תרשים 6: שיבולים וגרעיני שעורה בשלב בצק רך

7. בצק קשה (אביב): הגרעינים כמו שעווה רכה (תרשים 7) וכוללים בין 30% ל-40% לחות. מצב זה כ-15 יום לפני בשילות. אם השעורה מגיעה לשלב זה לפני ראש חודש, היא תהיה בשילה עבור ההקרבה. השיבולים הן צהובות.

תרשים 7: שיבולים וגרעיני שעורה בשלב בצק קשה

8. גרעין קשה (קציר בימי קדם) הגרעינים קשים לפחות (תרשים 8) כשעווה קשה ויש בו בין 20 ל-25% לחות. השעורה מוכנה להקרבת העומר (תרשים 9).

תרשים 8: שיבולות וגרעיני שעורת בשלב גרעין קשה

תרשים 9: קציר השעורה עם כלים קדומים (תמונה מנחמיה גורדון)

9. הבשלת קציר (קציר מודרני עם קומביין) הגרעיניים קשים ויש בו בין 13% ל-14% לחות.

מהסריקות של הקראים אנחנו יודעים שהשעורה מתבשלת ראשונה באזור הנגב הצפון-מערבי ובקעת הירדן.⁷ השעורה הראשונה בשלה (טבלה 1) בממוצע ב-25 למרץ לדיוק של ששה ימים (סטיית תקן של 6 ימים). כך יוצא שהשעורה בשילה סמוך מאוד לתקופת ניסן. ביותר מ-80% של השנים השעורה מתבשלת קצת אחרי התקופה. עובדה זאת סותרת לכאורה את העובדה שהשעורה בשלה מהר יותר כאשר היא לחוץ בחוסר מים והשעורה בשילה בירושלים כשלושה שבועות אחרי שהיא בשילה בעמק הירדן. ובאמת אין התאמה בין כמות המים וזמן ראשית הבשילות. הסיבה לכך היא שראשית השעורה תמיד נמצאת בקו של מינימום הגשם שנדרש לגידולה ולכן מקום ראשית השעורה משתנה משנה לשנה עם מקום קו כמות הגשם אבל תאריך ראשית הבשלות לא משתנה בדרך כלל. אומנם תאריך הבשילות מאחר אם הגשמים מעטים מאוד ומגיעים באיחור רב כמו שהיה בשנת 2009.

בשילות השעורה נבדקת בשלוש אזורים (תרשים 10) המכונים ארצות: יהודה, הגליל ועבר הירדן (הלכות קידוש החודש ד' ד'). גבול הדרום של ארץ יהודה נמשך מערבה מדרום ים המלח עד בערך גבול מצרים, פונה צפונה מסביב רצועת עזה וחוף הים עד יפו, פונה מזרחה עד נהר הירדן ודרומה לים המלח. ארץ יהודה מגיעה דרומה עד לירוחם ודרומה מקו הגשם של 80 מ"מ לשנה (המינימום שנדרש לגדל שעורה) אפילו בשנים ברוכות גשמים גבול הדרומי עבר הירדן מתחיל ממרכז ים המלח וממשיך מזרחה דרך כרכ מעבר להרים לשפלה של עבר הירדן, פונה צפונה למעין וממשיך צפון מערב דרך אזורי מדבר אל-סאלט ופונה מערבה לנהר הירדן. המקום היחיד בעבר הירדן שמקבל פחות מ-80 מ"מ גשם ברוב השנים הוא בדרום מערב של עבר הירדן, ליד ים המלח. הגבול הדרומי של הגליל מתחיל בנהר הירדן ליד הרי הגלבוע, ממשיך מערבה לתחתית הרי הכרמל, פונה צפונה דרך אזור שפרעם עד לאזור טיבנין בלבנון, פונה מזרחה דרך אזור קרית שמונה בחזרה לנהר הירדן. בגליל יש יותר גשם מאשר בארצות האחרות ואפילו ברוב שנות בצורת יש יותר מ-80 מ"מ גשם בכל הגליל. לכן השעורה כמעט תמיד בשילה מאוחר יותר בגליל מאשר בארצות האחרות. שלושת

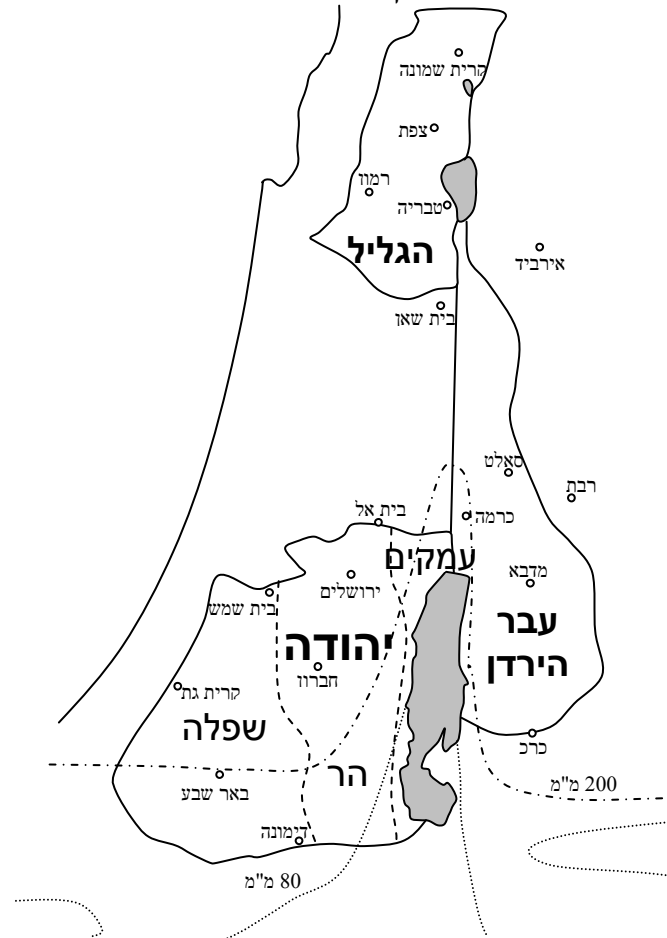
הארצות אינן מכסות את כל ארץ ישראל, לדוגמה שעורה שגדלה בצפון השומרון איננה נחשבת לסימן ה'אביב'.

טבלה 1: זמני תקופה ובשילות השעורה בשנים האחרונות

שנה	תקופת תשרי (UTC)	בשילות השעורה
2000	2000/03/20 07:35	2000/04/01
2001	2001/03/20 13:31	2001/03/25
2002	2002/03/20 19:16	2002/03/23
2003	2003/03/21 00:59	2003/03/24
2004	2004/03/20 06:49	2004/03/28
2005	2005/03/20 12:33	2005/03/20
2006	2006/03/20 18:26	2006/03/25
2007	2007/03/21 00:07	2007/03/29
2008	2008/03/20 05:49	2008/03/18
2009	2009/03/20 11:44	2009/04/08
2010	2010/03/20 17:32	2010/03/26

כדי שסימן ה'אביב' יחול ללא ספק, השעורה חייבת להיות בשילה בזמן הקרבת העומר הארץ יהודה (תרשים 10) ולפחות אחת הארצות האחרות (עבר הירדן או הגליל). מאחר שבעבר הירדן, כמעט תמיד מצוייה שעורה בקו גשם של 80 מ"מ כמו בארץ יהודה, הפרש זמן הבשילות יהיה אקראי, לפעמים לפני יהודה ולפעמים אחרי בהפרש של עד ששה ימים. בשנה ברוכת גשמים מאוד ייתכן שראשית השעורה בעבר הירדן תאחר בכשבוע. השעורה בארץ הגליל כמעט תמיד תתבשל אחרי השעורה בארץ יהודה. יוצא שבערך פעם בכ-10 שנים השעורה תהיה בשילה בזמן הקרבת העומר רק בארץ יהודה וחייבים לקחת בחשבון את הקריטריון השלישי, פירות האילן.

תרשים 10: אזורי ארץ ישראל לבשילת השעורה והפרי

פירות האילן

הקריטריון של פירות האילן אמור לענות על השאלה האם יהיו מצויים פירות לצורך הקרבת הביכורים. זמן הבאת הביכורים עם ברכה נפרס על כמה חודשים, משבועות עד סוכות (ביכורים א': י'). זמן בשילות הביכורים אינו קריטי. לכן הקריטריון הוא האם התפתחות פירות האילן רגילה לעונת האביב ולא נדרש עיבור או שהתפתחות בפיגור ואכן יש לעבר את השנה. באביב, בזמן עיבור השנה לא בשלו הפירות, אבל אביב הוא העונה שמופיעים ניצני הפירות הקרבים (ראש השנה י"א). הפירות הקרבים הם חמישה מתוך שבעת המינים (דברים ח': ח'): וְגִפְן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן;

אֶרֶץ-זֵית שָׁמֶן, וְדָבָשׁ (תמרים). בדומה לשעורה, רק פירות משובחים ראויים להקרבה כביכורים. לפי המשנה (ביכורים א': ג') מביאים משבעת המינים אבל "לא מתמרים שבהרים, ולא מפירות שבעמקים, ולא מזיתי שמן שאינן מן המובחר." זאת אומרת שהתמרים צריכים להגיע מבקעת הירדן או השפלה ואילו הפירות האחרים מביאים מהרי יהודה והשפלה.

הגפן, הרימון, הזית ודקל התמרים פורחים בעונת האביב ויכולים לסמן את הגעת העונה. לעומת זאת התאנה (תרשים 11) פורחת מוקדם אך הפרחים מיוחדים ומסתתרים לעין בתוך פגי התאנה.³ לכן פגי התאנה הצומחים במרץ ואפריל מהווים סימן לעיבור השנה. מתוך ארבעת האילנות הנשארים, הדקל שבבקעה פורח באפריל בערך באותו זמן שהזית והרימון פורחים בהרים, ובסוף אפריל פורח הגפן. מתברר שבחודש מרץ מופיעים פגי התאנה, ניצני הדקל, זית ורימון בערך באותו זמן. עדות נוספת שהתאנה חונטת לפני הגפן באה משיר השירים ב': "ג' הַתְּאֲנָה חֲנֻטָה פְּגִיחַ, וְהַגֶּפֶן סֶמֶדֶר נִתְּנוּ רִיחַ".

פגי התאנה ירוקים והם צומחים כלפי מעלה, בתוכם יש פרחים שנאבקים על ידי צרעה סימביוטית. פג התאנה מתבשל לפני שתלוי למטה.

תרשים 11: עץ תאנה (ימין) ופג תאנה (שמאל)

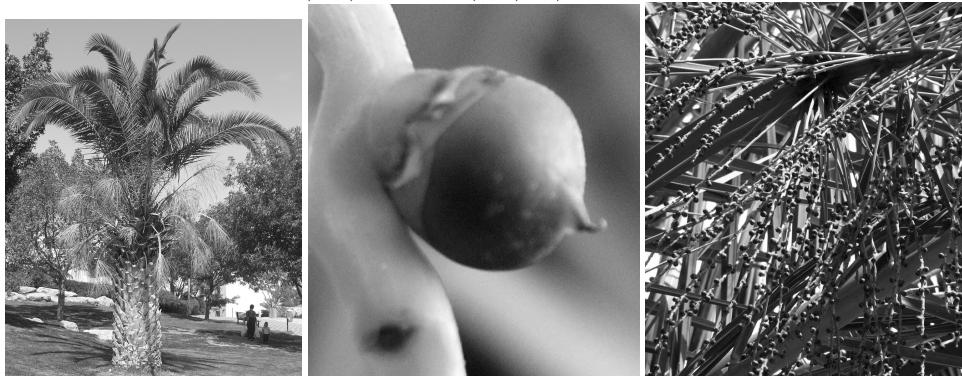
כדי לדייק בסימן של פירות האילן דרוש מחקר נוסף שיחפש ברחבי יהודה מתי מופיע ניצני הפרי כולל פגי התאנה וכמה זמן עובר עד שפירות ראשית הביכורים בשלים.

דקל התמר הוא עץ דו-ביתי, דהיינו מצויים עצים זכריים (תרשים 12) ועצים נקביים (תרשים 13) לחוד. שניהם פורחים ניצנים ופרחים קטנים (תרשימים 12 ו-13). זכרים פורחים ולא מביאים פירות ואילו העצים הנקביים פורחים ומביאים פירות בתנאי שמקבלים אבקה מהזכרים. העברת האבקה בצורה מלאכותית נקראת הרכבת הדקלים.³ בטבע יש בערך אותו מספר זכרים ונקבות. הזכר מפיץ הרבה יותר אבקה ממה שנדרש להאביק את הנקביים אלא שרוב האבקה לא מגיע רחוק. בפרדס שותלים עץ זכר אחד לכ-50 נקביים ומאביקים את הנקבות בצורה מלאכותית. הפרחים לבנים ופורחים בענפים נפרדים מהעלים.

תרשים 12: עצי דקל זכר ופרחי דקל זכר

תרשים 13: עץ דקל נקבה וניצני דקל נקבה

עץ הזית (תרשים 14) פורח באפריל בפרחים לבנים קטנים עם ארבעה עלי כותרת. ניצני הזית מופיעים במרץ, קטנים וירוקים. אחר כך הם הופכים לצבע לבן וכעבור ימים אחדים נפתח הפרח (תרשים 14).

תרשים 14: מימין לשמאל: עץ הזית, ניצני זית, ניצני זית העומדים להיפתח, פרחי זית

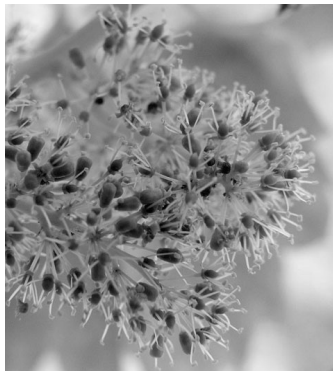
כשבועיים אחרי הזית, פורח הרימון (תרשים 15) עם פרחים אדומים בצורת פעמון. בתחילה ניצני הרימוס קטנים ואדומים. הם גדלים ונפתחים לצורה הפעמון (תרשים 15).

תרשים 15: מימין לשמאל: עץ הרימון, ניצני רימון, פרח רימון

בסוף אפריל פורח הגפן (תרשים 16). הפרחים קטנים וצפופים הנקראים סמדר.³ ניצני הגפן מופיעים באמצע אפריל ומתפתחים לסמדר בתחילת מאי. הם ירוקים קטנים ונראים כאשכולות קטנטנים (תרשים 16) מתפתחים לפרחים קטנטנים הנקראים סמדר. מאחר שהגפן מתפתחת מאוחר בעונה לא ניתן להשתמש בו כסימן לעיבור השנה.

תרשים 16: מימין לשמאל: הגפן, ניצני הגפן וסמדר

פריחת האילנות הראשונים (דקל התמר) חלה בדרך כלל מעט לפני בשילות השעורה. ברוב המקרים כאשר בשילות השעורה מצויה רק ביהודה, הדקל, הזית והרימון מצמיחים ניצנים לפני ראש חודש ניסן. בכל זאת ייתכן שהופעת הניצנים תידחה עד אחרי ראש חודש ובגלל זה יעברו את השנה על סימן פירות האילן.

צורך ציבורי גדול

ניתן לעבר או להימנע מלעבר את השנה כאשר יש צורך ציבורי גדול. "מפני הדרכים שאינן מתוקנין, ואין העם יכולין לעלות – מעברין את השנה, עד שיפסקו הגשמים ויתקנו הדרכים. ומפני הגשרים שנהרסו, ונמצאו הנהרות מפסיקין ומונעין את העם, או מסכנין בעצמן ומתים – מעברין את השנה, עד שיתקנו הגשרים. ומפני תנורי פסחים

שאבדו בגשמים, ואין להם מקום לצלות את פסחיהם – מעברין את השנה, עד שיבנו התנורים וייבשו. ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן, ועדיין לא הגיעו לירושלים – מעברין את השנה, כדי שיהיה להם פנאי להגיע. " (הלכות קידוש החודש ד' ה') בימינו תמיד ניתן להתגבר על כל הבעיות האלה בזמן ולכן מסתבר שהבעיות לא יתעוררו בעתיד. אומנם אם יקרה צורך ציבורי גדול אחר ייתכן שידונו בכך. לא מעברים מפני הטומאה אבל אם עיברו מעוברת. פעם לא היו מעברים בשביעית (התארכות השנה מקשה בשל איסור עבודת הקרקע) שמא יגדלו שביעית עד שהתירו יבוא פירות מחוץ לארץ שאסרו בתחילה מחשש טומאת ארץ העמים. (שקלים ג'). פעם לא היו מעברים במוצאי שביעית כדי לא להאריך את איסור חדש שמא יוכלו מהחדש לפני ההיתר. אבל אם חדש לא מצוי (אין סימן האביב) אין סיבה לא לעבר ולכן מעברים.

מקרים גבוליים

במידה והסימנים גבוליים ואי אפשר לדעת בוודאות האם לעבר, ניתן לעבר ולהסמיך את ההחלטה על סיבה נוספת כמו: "מפני הגדיים והטלאים, שעדיין לא נולדו או שהיו מעט, ומפני הגוזלות, שלא פרחו." (הלכות קידוש החודש ד' ז') במידה והשיקול גבולי ניתן להוסיף את זמינות קורבנות לתמוך בהחלטה לעבר את השנה.

מסקנות

עיבור השנה פשוט לפי הלוח המחושב שאנו נוהגים בו היום. אבל בזמן שסנהדרין מחליטה על קביעת כל שנה ושנה, עיבור השנה מורכב הרבה יותר. ההחלטה תלויה בעיקר בשלושה סימנים: התקופה, האביב ופירות האילן בנוסף לסימנים משניים. ההחלטה על עיבור השנה דורשת מומחיות רב-תחומית.

תודות

תודה לרב שי ואלטר ונחמיה גורדון עבור יעוץ. תודה לרב חיים סבתו עבור רשות לצלם בגינתו.

ביבליוגרפיה:

-
- ¹ י' פליקס, *החקלאות בארץ-ישראל בתקופת המשנה והתלמוד*, הוצאת מאגנס, ירושלים 1963.
- ² י' פליקס, *הצומח החי וכלי החקלאות במשנה*, הוצאת המכון לחקר המשנה, ירושלים תשמ"ג.
- ³ י' פליקס, *חי וצומח בתורה*, הוצאת ישראל הצעיר, ירושלים תשד"מ.
- ⁴ י' אלגמיל, *מצפה יוסף*, הוצאת המחבר.
- ⁵ יהודה הדסי, *אשכול הכפר*, יופטוריה 1836, אלף בית קפ"ח אותיות דלת-הא דף עו, ב [נכתב במאה ה-12 בקונסטנטינופול].
- ⁶ Z. Ankori, *Karaites in Byzantium the formative years, 970-1100*, Columbia University Press, New York, NY, 1959.
- ⁷ נחמיה גורדון, *תקשורת פרטית*; חלק של המידע נמצא ב-<http://www.karaite-korner.org>
- ⁸ מאיר רחבי, *תקשורת פרטית*.
- ⁹ י' לוינגר, דף שבועי, אוניברסיטת בר-אילן, 190, פרשת שלח לך תשנ"ז.